

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Aalborg Universitet

Uvidenheden breder sig

Andersen, Johannes

Published in:
Tid & Tendenser

Publication date:
2014

Document Version
Tidlig version også kaldet pre-print

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):
Andersen, J. (2014). Uvidenheden breder sig. *Tid & Tendenser*, 19(1), 14-21.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Uvidenheden breder sig

Af Johannes Andersen

Smiley – sur uvidenhed

På døren ind til den lokale slagter hænger der en gul seddel, med en grøn smiley. Den er glad, men ikke en elite-smiley. Det hænger der til gengæld hos den lokale bager, som har fået den igen, efter en voldsom sur smiley for en del kontrolbesøg siden. I den lokale Brugs hænger der en del sedler med beskrivelse af hygiejne, renlighed og behandling af råvarer, både for slagter, bager og butik. Alt det kan jeg forsikre mig om, i løbet af en enkelt indkøbstur. På den måde er det utroligt, hvad jeg i løbet af kort tid kan få at vide om hygiejnetilstanden hos nogle af mine lokale butikker. Jeg bliver kort sagt mere informeret og oplyst på min tur rundt i nabolaget.

På den anden side er der ingen tvivl om, at min hverdag vil blive lidt mere besværlig, hvis jeg i praksis også skulle til aktivt at forholde mig til disse skilte. Så længe tingen er i orden, er der ingen grund til alarm. Og de fleste kunder ser formodentlig heller ikke sedlerne. Men hvis der nu er kommet en sur eller neutral smiley, og jeg ser den, er der gode grunde til at overveje, om jeg skulle eller burde ændre mine indkøbsvaner.

Hvilket åbner for næste udfordring, for så skulle jeg til aktivt at opsøge oplysninger om alle andre butikker, som jeg i princippet kunne tænkes at besøge, for at undgå en dårlig smiley. Og her vil jeg meget hurtigt blive konfronteret med praktiske begrænsninger. Der er grænser for, hvor langt jeg kan køre, for at få spegepølse. Og jeg bliver også konfronteret med min uvidenhed. For jeg ved, at der findes alle mulige oplysninger om alle mulige butikker, men jeg ved samtidigt, at det er noget jeg ikke ved. At den massive mængde af information er medvirkende til at øge min uvidenhed. Og min bevidsthed om samme.

Paradokset – flere informationer skaber uvidenhed

Der er ingen tvivl om, at informationer er forudsætning for viden. Det er nødvendigt med oplysninger om form, farve, figur eller hvad det nu kan være, hvis man skal vide noget om noget. Men produktion og distribution af information er kun en side af sagen. Som modtager skal man også være i stand til at indfange, begribe, sortere og sammensætte informationerne til viden. Man skal med andre ord have erfaringer og allerede optaget viden, for at kunne bearbejde de mange informationer. Her løber mange i dag ind i mindst én mur.

For det første bombarderes borgere med informationer. Uhørt mange informationer gøres direkte tilgængelig for gud og hvermand, eksempelvis via internettet. Og mængden er voksende. Men alene mængden af informationer gør det umuligt at overskue og håndtere de mange input. Det er den ene mur, og den gør det nødvendigt at *filtrere* og *prioritere*.

For det andet forholder det sig sådan, at netop fordi det er internettet, der fungerer som platform og kanal, er der ofte tale om uredigerede inputs. Alle kan agere som afsendere til et massepublikum, og dermed til nogen man ikke kender. Og modtagerne kan ramle ind i de dårligste og mest upræcise informationer, uden at vide, at det er tilfældet. Det er den anden mur. Bearbejdning af de mange informationer kræver med andre ord evnen til at kunne skelne skæg fra kvalitet.

Det skaber mindst to former for uvidenhed. Den ene er bevidstheden om, at der er masser af informationer, man ikke har sat sig ind i. Informationer man har adgang til, men som man alligevel ikke formår at nærme sig, sådan for alvor. Ikke mindst fordi der i praksis er tale om noget nær uendelighed. Den anden er forbundet med oplevelsen af, at de er nødvendigt at prioritere og redigere. For hvad er det nu lige for en logik, man skal redigere og prioritere ud fra: *Kunne det gøres anderledes, med et andet resultat til følge?*

Der er tale om et paradoks. Massive mængder af informationer skaber større og større uvidenhed. Den principielle adgang til større indsigt konfronteres konstant med hverdagens og den enkeltes praktiske begrænsninger. Et paradoks de fleste oven i købet er mere eller mindre bevidste om.

Ledvogtere – dannelse og redigering

Forøgelsen af informationsmængden og den mere og mere åbne adgang til informationer overalt i samfundet, sker i en proces, hvor klassiske ledvogtere samtidig svækkes. Der er tale om ledvogtere, der funderet i en tro, tradition eller kollektive normer er i stand til at filtrere informationer og redigere det ubetydelige fra det betydende. Det er en proces, der mindst har to sider. På den ene side af disse ledvogtere med til at give borgere perspektiver på deres tilværelse, og til at give dem et sikkert fundament i forhold til omgivelserne og den fremtid, de går ind i. På den anden side er det også den vej de benytter for at sikre deres egen magt. Når de er i stand til at give folk perspektiv på tilværelsen, er der grund til at respektere dem, og dermed acceptere deres magtposition.

Folkekirken og forskellige trossamfund er en af de traditionelle bastioner, der først og fremmest finder perspektiver i troen. Tro der kan være rettet mod forskellige guder og perspektiver for en eksistens efter døden. Tro har gjort mange informationer overflødige, og gør det fortsat, men ikke med den samme autoritet som tidligere, når det gælder den brede befolkning. Godt nok kan tro været god at have, men som praktisk organiseringsprincip spiller den ikke længere så stor en rolle. Undtaget for mindre grupper af mere dogmatisk troende.

Folkeskolen er også en af de traditionelle bastioner, baseret på almen dannelse, forankret i lokalsamfundet. På den måde giver folkeskolen i princippet både indsigter i hvad der almindeligvis er værd at vide, og i hvad der er solide lokale traditioner og sandheder, der i praksis kan være gode at efterleve. Også her er der tale om en institution der danner borgere, ved at give dem indsigt i bastioner, ledvogterfunktioner og perspektiver for omgang med hinanden i fællesskaberne.

Embedsmænd har også fungeret som ledvogtere. De vigtigste var 'tjenestemænd', og som offentligt ansatte var det deres pligt at tjene offentlighedens interesser, uden skelnen til særinteresser. Det kunne være som politi, toldere, militære ledere eller bureaukrater, der i denne proces først og fremmest skulle hævde traditionen og en række fundamentale regler for det offentlige samvær.

En lang række organisationer har også fungeret som ledvogtere. Det gælder politiske partier, fagforeninger, faglige organisationer, loger, lokale foreninger og bevægelser, eksempelvis spejderbevægelsen. Også her har der været masser af retningslinjer for fornuft, ordentlig viden og klassiske perspektiver for det gode liv og en bedre tilværelse.

I forlængelse heraf skal det også med, at medier i stor udstrækning har fungeret som

den praktiske, forlængede arm for mange af disse organisationer og institutioner. Hvad enten det var det agiterende sendebud, partipressen eller public service medier, som eksempelvis Danmarks Radio, hvis navn nærmest siger alt. Her er der tale om en institution, hvis formål netop er at fremme formidlingsservice for alle borgere af relevante informationer og oplysninger med relevans for samfundet.

Disse ledvogtere har traditionelt fungeret som ramme for dannelse og uddannelse af borgere i et socialt fællesskab, præget af både enstemmighed og forskellighed. Samtidig med at de har været medvirkende til at sortere og redigere i en stigende mængde informationer, som borgere får tilbudt. Der er netop tale om ledvogtere, fordi de har fungeret som autoriteter, der har ladet nogle informationer komme i centrum og andre forsvinde i det dunkle, fordi de ikke har passet til basale værdier, traditioner og normer.

Borgere har i stor udstrækning haft disse ledvogtere som naturlige redigeringsinstanser, der har gjort det muligt at få tilværelsen til at hægne sammen og give mening, på trods af massive mængder af informationer, der løbende har udfordret givne verdensbilleder og perspektiver.

Ledvogtere uden led

De traditionelle ledvogtere har af flere grunde ikke længere den samme betydning i det moderne samfund som tidligere. Folkekirken er god at have ved hånden, men fungerer kun i begrænset udstrækning som daglig koordinator for dens medlemmer. Det samme er tilfældet for de fleste andre trossamfund, selv om der fortsat er mindre grupper, der tager den religiøse tro meget alvorligt. Folkeskolen er blevet til en ramme for kompetenceudvikling, efter eget institutionsvalg. Embedsmænd er blevet til lønarbejdere med mere eller mindre snævre faglige interesser, inden for givne juridiske rammer. Og organisationer og medier er blevet til en mangfoldighed af projekter og institutioner på jagt efter opmærksomhed hos et publikum, de økonomisk er afhængige af.

Det er kort fortalt ikke mindst et resultat af en stigende individualisering i samfundet, som igen er stærkt forankret i større mobilitet og et højere uddannelsesniveau. Dertil kommer, at globalisering udfordrer traditioner og vaner, samtidig med at den lettere og lettere adgang til en stigende informationsmængde har demonstreret ledvogternes begrænsninger i praksis. Den enkelte vil i stigende grad selv bestemme, hvad der er vigtigt og hvorfor, samtidig med at det bliver vanskeligere og vanskeligere, som følge af de mange informationer man hele tiden kan tage stilling til.

I praksis betyder det, at ledvogterne bliver mere og mere pressede af borgernes ønsker om at ville og kunne selv. Noget der viser sig i dalende medlemstal, dalende respekt og tillid, flygtige forhold og jagten på opfyldelse af relativt snævre personlige interesser.

Dette er en identifikation af uvidenhedens tilstand: Borgerne konfronteres med uoverskuelige mængder af information, og svage perspektiverende autoriteter eller institutioner, der kan skære igennem og pejle perspektiver, der gør handling mulighed og giver en vis sammenhæng i tingene.

Uvidenhedens tilstand er altså ensbetydende med fremvæksten af et fundamentalt behov for, med plads til eller respekt for det individuelle valg, at få angivet retning og perspektiv, i forhold til den massive dyng af informationer og oplysninger, borgere dagligt møder i mangfoldige medier og kanaler. Uden holdepunkter er det som nævnt ovenfor ikke muligt at

omsætte de mange informationer til viden, og dermed til noget, der kan få betydning for ens dagligdag.

Den hippe forkant

Tilstanden med ledvogtere uden led åbner for en ny logik, der midlertidigt kan sætte pejlemærker op. Pejlemærker der har en historie bag sig og en logik i sig, og som derfor netop er i stand til at fungere som et midlertidigt fixpunkt. Det sker i en proces, hvor der er en udbredt bevidsthed om og accept af, at der løbende vil komme nye perspektiver på banen, og at der er tale om midlertidige positioner frem mod nye, hvilket netop er 'det hippes' væsen.

Udfoldelsen af *det hippe* sker i en proces, hvor et givet fænomen eller en given tankegang på mangfoldige måder bringes i en position, hvor de af flere kan opfattes som både anderledes og mere i overensstemmelse med tiden, end allerede eksisterende fænomener og tankegange.

Det hippe har altså to sider. For det første skal det kunne identificeres som netop anderledes end det, man allerede kender. Det repræsenterer kort sagt en *distinktion*. En evne til at markere en forskel, sådan som 'en nyhed' kan gøre det. En distinktion mellem det nye og det gamle. Men det er ikke nok bare at være en nyhed, for at kunne fungere som 'det hippe'. Derfor skal det hippe for det andet give en fornemmelse af, at man er mere i overensstemmelse med nutiden, end man var før. Den skal altså give nye indsigter, en fornemmelse af, at man er på forkant med udviklingen, og dermed i bedste fald en ny selvtillid.

Det hippe repræsenterer kort sagt en markering af en distinktion og en nøgle til selvtillid, i forhold til at tillægge nogle informationer betydning og til at finde produktive perspektiver i tilværelsen.

Det oplagte eksempel er moden, hvor en farve afløses af en ny, det tidligere snit afløses af et nyt, og den tidligere frisure afløses af en ny. I bølger hvor der hele tiden kan spores nyheder, nye vinkler og nye fornemmelser af, at man ved at tage den nye mode til sig kan være på forkant, og dermed bringes i synk med tiden.

I en tid, hvor informationsmængden om mangfoldigheder er voksende, og hvor traditionelle ledvogtere er blevet svækket, kommer det hippe til i stigende udstrækning at fungere som pejlemærker og filtre for, hvad der er vigtigt og hvad der er uden den store betydning. Men det åbner for en ny logik, hvor det ikke længere primært handler om forsvaret for og støtten til basale meninger, men om at være på forkant. Om at være der, hvor positive ting netop sker.

Hippier og hippe bølger

Noget af det rimeligt hippe lige nu er *hippier*. Altså symboler, ting og aktiviteter der signalerer, at man ikke nødvendigvis er den mest konkurrenceorienterede individualist, man kan komme i tanke om. Langt skæg, spillemandsmusik, violiner, god tid, fred med sig selv og med omverdenen er nogle af de ting, der lige nu markerer forkant.

Nogen har været der et stykke tid. Ikke mindst inden for musikken, som ofte kan pleje disse tendenser. Det er de såkaldte '*first-movers*', og de har været synlige et stykke tid, i al deres 'alternative' fremtoning, inspireret fra 1960'erne. Den næste bølge af 'selvstændige kopier' har også været på banen, og spredt det gode budskab endnu mere. Et budskab der i

sit væsen ganske præcist reflekterer over den moderne uoverskuelighed, ved at slå fast, at når nu det hele er fundamentalt uoverskueligt, så kan man lige så godt tage den med ro, og nyde fællesskaber og samvær med andre, og lade perspektiver og meninger med tilværelsen vokse frem derfra. Mænd med fuldskæg vrimler frem fra alle opgange, institutioner og afkroge, og breder det glade budskab ud.

Næste bevægelse er markeringen og forankringen. Præget af en massiv bølge af *kvikke følgere*, eller *'Fast followers'*, som det hedder på ny-dansk. De tager de nye perspektiver til sig, og viser hvad de dur til gennem indretning af hverdag, dyrkelse af symboler og kunstneriske fremstød. Det er endnu ikke helt overbevisende, men der er masser af mennesker, der har taget centrale elementer til sig, uden at det når samme dybde, som det ofte sker med nye hippe bevægelser.

Det kan imidlertid stadig nås, i kraft af den brede bevægelse, der vil komme i løbet af de kommende år. Det vil ske, hvis omfanget af *supportere* bliver stort nok. For nu er det deres tur til at følge vejen, andre har stukket ud. Nu er det dem, der skal vise, at perspektiverne fungerer og giver selvtillid ud i de brede kredse af samfundet. Det er samtidig i denne fase, at processen begynder at blive gjort til genstand for overordnede refleksioner, bl.a. om hvad det var, der satte det hele i gang, og hvad det mon kan betyde. Eksempelvis i form af temalørdag på DR2 og dramatiske tv-seriers bærende figurer.

Sidste bølge er de passive forbrugere, der nærmest som *lemminger* tager de nye strømninger til sig, når bevægelsens symboler og udtryk bliver så massivt masseproducerede, at man ikke har mange chancer for at undgå at blive en del af bevægelsen. Men det er især som passive brugere, der gør som andre, og har det fint nok med det, uden at se de store perspektiver i projektet.

Og så er der ikke så lang tid til, at de sidste langskæggede mænd har forladt scenen, til fordel for nye skelsættende hippe profilmagere, der symbolsk pejler nye perspektiver ud, i kølvandet på uoverskuelighedens oplevelse af almen uvidenhed.

Bevægelsens logik er set utroligt mange gange efterhånden, og i takt med den omsiggribende oplevelse af uvidenhed, bliver skiftene i bevægelserne hurtigere og hurtigere. Det kan ramme kunstnere, musikere, politikere, politiske partier, gode sager, dårlige sager, biler møbler og uddannelser, bare for at nævne nogle af de ting, der jævnligt og meget synligt får nye frontfigurer.

Afmagt og selvtillid

Informationsstrømme i overstørrelse er forbundet med afmagt. Og med en selverkendelse af egen ufuldkommenhed: *Jeg ved der er mere og mere, som jeg ikke ved noget om.* Denne afmagt kan så være produktiv på den måde, at man så logisk nok går mere *innovativt* til tilværelsen. Man forsøger sig frem. Man eksperimenterer med perspektiver og informationer, sådan som tilfældet eksempelvis er med stribevis af videresendte Youtube-videoer, der kan medvirke til skabelse af et unikt univers efter egne til- og fravalg, i nogenlunde samme retning.

Det hippe er med andre ord ikke bare et resultat af iscenesættelse, erfaring og held, men også af eksempelvis interaktiv registrering af aktiviteter på internettet, hvor populære begivenheder og adfærdsmønstre kan resultere i nye hippe positioner. På den måde kan den enkelte bruger også spille en rolle i form af aktive til- og fravalg, registreret og systematiseret i

den digitale logik.

Afmagten går med andre ord hånd i hånd med magten. Desværre er det afmagten, der fylder mest. Alene af den grund, at der hele tiden kommer endnu flere informationer. Men magten er også vigtig, fordi erfaringer med innovativ omgang med mere eller mindre tilfældige informationer kan medvirke til skabelse af selvtillid hos de aktive, der netop gennem aktivitet og kommunikativ anerkendelse af andre aktive, kan forme midlertidige fællesskaber og perspektiver.

I denne tilstand er det fleksible og det innovative centrale dynamikker. Ikke mange tror, man kan finde de vise sten i form af fundamentale og dannende sandheder. Men man bliver alligevel mere og mere overbevist om, at det spiller en rolle, hvordan man når frem til givne midlertidige perspektiver for hverdagen.

Denne individuelle og innovative magt er samtidig en udfordring for etablerede magtinstitutioner. På den ene side kan informationer hele tiden true disse institutioner med afsløringer, kriser og skandaler. Alene i kraft af mistanken. Det åbner for mere og mere porøse og sårbare institutioner, eksempelvis i velfærdsstaten, hvor man i stigende udstrækning frygter, at informationer om mangelfuld eller fejlagtig pleje og behandling kan dukke op til overfladen. Noget læger, sygehuse og sundhedsinstitutioner bl.a. mærker, fordi de har haft en tradition for noget nær ufejlbarlighed.

På den anden side er det også en udfordring for de traditionelle ledvogtere. Ikke på en direkte kritisk og konfronterende måde, men mere som en snigende erkendelse af, at når nu perspektiver på tilværelsen i høj grad er et resultat af noget, der på et givet tidspunkt kan være hipt, og måske også resultat af egen innovative indsats, så bliver mange ting relative. Meget er muligt, og meget kan accepteres, samtidig med at det kan give fornemmelse af fællesskab, anerkendelse og gensidig tillid: *Hvis dit projekt kan føre dig videre, er det da fint. Især hvis du ikke forsøger at tryne vores projekter, for vi har nemlig også fat i noget. Helt sikkert.*

De massive mængder af information, der strømmer ind i nærheden af borgernes horisont, skaber i samme proces en oplevelse af afmagt og magt. Hvor vægten på de mange kommunikationsstrømme ikke bare kan føre til *spamming* af den enkelte, men også til en gensidig og anerkende kommunikation, hvor det er den lydhøre opmærksomhed mellem modtagere og afsendere, der kan fungere som produktiv magt, med bud på nye, hippe og dynamiske perspektiver i en foranderlig verden.

Johannes Andersen er samfundsforsker og lektor ved Aalborg Universitet